

51. Игуменья Серафима. Митрополит Агафангел. Подвиг служения Христу / игуменья Серафима. – К.: Мистецтво, 2003. – 352 с.
52. Одесская епархия: [Энциклопедия] / автор.-сост. и гл. ред. Ю.И. Бузько. – Одесса: Б. и., 2013. – 368 с.
53. Канонизация Одесских святых. – Одесса: Свято-Архангело-Михайловский женский монастырь, 1995. – 128 с.
54. Горностаев Е.В. По страницам истории православных церквей Херсона: хронол.-истор. описание / Е.В. Горностаев – Херсон, 1998. – 103 с.
55. Заковоротний Д.И. Храмы Прибужья / Д.И. Заковоротний. – Николаев: Издательство ЧП "Гудым И.А.", 2004. – 201 с.

Шостак А. В. Православные конфессии Юга Украины в 1990-х гг.: историография проблемы.

В статье сделан обзор основных научных исследований украинских, иностранных и диаспорных авторов, которые дают возможность проследить особенности становления и развития Украинской Православной Церкви, Украинской Православной Церкви Киевский Патриархат, Украинской Автокефальной Православной Церкви в Херсонской, Николаевской, Одесской областях в годы первого десятилетия независимости Украины. Акцентировано внимание на недостаточном изучении проблемы.

Ключевые слова: Церкви, православные конфессии, исследования

Shostak A. V. Orthodox denominations Southern Ukraine in the 1990s.: historiography of the problem.

The article provides an overview of the main research ukrainian, foreign and diaspora writers who make it possible to trace the features of formation and development of the Ukrainian Orthodox Church, the Ukrainian Orthodox Church Kyiv Patriarchate, the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church in Kherson, Mykolayiv, Odessa region during the first decade of independence of Ukraine. The attention to insufficient study of the problem.

Keywords: Church, Orthodox denominations, investigations

УДК 930:792.03(477)“18/19”

Н. А. Шкода

УКРАЇНСЬКИЙ ДРАМАТИЧНИЙ ТЕАТР НАДДНІПРЯНЩИНИ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ВІДРОДЖЕННЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД ПРОБЛЕМИ

У статті аналізуються праці дослідників, присвячені вивченню історії українського драматичного театру Наддніпрянської України в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. в контексті історії національно-культурного відродження. Зазначається, що протягом тривалого часу в історіографії переважала критико-біографічна традиція, більшість науковців вивчала історію театру в мистецтвознавчому аспекті. Проведений аналіз засвідчив неповноту розкриття цієї проблеми в науковій літературі.

Ключові слова: театр, історіографія, національно-культурне відродження, професійна труппа, аматорський гурток.

На нинішньому етапі української історичної науки все актуальніше постає питання історіографічного осмислення місця та ролі українського драматичного театру Наддніпрянської України в національно-культурному відродженні, особливо в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст., коли драматичне мистецтво було важливою складовою національно-культурного відродження, сприяло збереженню етнічних ознак українського народу, формуванню національної свідомості. Театр завдяки специфіці свого творчого арсеналу і в сучасних умовах суттєво впливає на формування громадянської активності, національної свідомості населення України. Тому важливо дослідити та запозичити позитивний досвід діячів театрального мистецтва в попередні періоди української історії.

Повне і всебічне вивчення історії українського драматичного театру Наддніпрянщини в зазначений період можливе лише за умов усвідомлення та врахування наукового доробку світової та вітчизняної історичної науки в цьому напрямку. Отже, метою даної статті є визначення ступеня вивченості історії українського драматичного театру Наддніпрянщини в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. в контексті історії національно-культурного відродження. Праці, присвячені вивченню даної проблеми, відсутні.

Існує величезна кількість досліджень з проблем розвитку українського професійного театру другої половини ХІХ – початку ХХ ст. в мистецтвознавчому аспекті. Ці праці, головним чином, присвячені окремим театральним персоналіям, а праць узагальнюючого характеру з історії сценічного мистецтва зовсім небагато. Перші узагальнюючі праці з історії українського театру були опубліковані лише в 50–60-х рр. ХХ ст. Зокрема, це книга Н. Андріанової «Шляхи розвитку українського театру» [1] та колективна праця «Український драматичний театр. Нариси історії: В 2-х т.» [2], у першому томі якої розглядається історія українського театру дожовтневого періоду. Суттєву увагу автори приділяють характеристичі творчих особливостей провідних професійних труп, їх репертуарної спрямованості, гастрольної діяльності, але замовчуються причини та наслідки дроблення провідних труп, їх зв'язок з національно-культурним відродженням. Другорядне місце в цих роботах належить висвітленню діяльності українського аматорського

театру, його творчі досягнення характеризуються поверхово. Автори вказаних праць зовсім не досліджують етносоціальні функції національного театру.

Літературу з даної проблеми доречно умовно поділити за хронологічним принципом на такі періоди: дожовтневий, радянський, 90-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст., зарубіжна історіографія. Дожовтнева історіографія представлена переважно публікаціями в повсякденній пресі – лайливими і панегіричними. В одних коментарях історія українського професійного театру висвітлюється з прихильністю, підкреслюються його музично-етнографічний характер, талановитість артистів, режисерів, звертається увага на його зв'язок з національним рухом. До таких публікацій належать: стаття В.Кендзерського «Малорусский театр М.П.Старицкого в Воронеже» [3], робота невідомого автора «Корифеи украинской сцены» [4], збірка статей театральних діячів, критика М.Вороного «Театр і драма» [5]. В інших публікаціях автори розглядають діяльність українських професійних театральних труп з шовіністичних позицій, з іронією, глузуванням. Так, наприклад, у розвідці М.Николаева «Драматический театр в Киеве. Исторический очерк» [6], в якій зібрано величезний і цінний фактичний матеріал з історії сценічного життя в Києві, автором явно перебільшується значення гастролей російських труп і недооцінюються наслідки гастрольних подорожей українських колективів. Деякі автори, незважаючи на шовіністичні погляди, змушені були визнати оригінальність, самобутність українського театру, обдарованість багатьох виконавців. У низці статей російського публіциста О.Суворіна «Хохлы и хохлушки» [7], присвяченій українським театральним діячам, відчувається захоплення автора талановитістю, музикальністю українських артистів, але містяться зневажливі висловлювання відносно української мови.

Першою розвідкою радянської історіографії стала опублікована в 1925 році книга О.Кисіля «Український театр» [8], окремий розділ якої присвячений театру корифеїв. У ньому автор дає характеристику творчого шляху першої професійної української трупи та її розколу. О.Кисіль вважає причиною розпаду цього колективу матеріальні труднощі. Іншим важливим дослідженням цього періоду є робота Я.Мамонтова «На театральних роздоріжжях» [9], у якій автор характеризує особливості двох стильових напрямків у сценічному мистецтві другої половини ХІХ ст. – романтично-побутового і реалістично-побутового. Глибокий аналіз цих двох стильових напрямків українського театру, здійснений Я.Мамонтовим, дає змогу зрозуміти одну з причин непорозуміння між М.Кропивницьким, представником романтично-побутового театру, і І.Тобілевичем, ідеологом реалістично-побутового напрямку.

У центрі уваги радянської історіографії 50–80-х рр. перебували театральні персоналії – корифеї української сцени: М.Кропивницький, М.Заньковецька, М.Старицький, М.Садовський та ін. З'являється низка біографічних праць, автори яких характеризують творчий шлях провідних діячів театру, формування їх творчої індивідуальності, внесок у розвиток національного театру. Характерною рисою цих досліджень є біографізм. Автори, як правило, канонізують особистості сценічних діячів.

У 50–60-х рр. вийшли такі роботи: В.Василька «М.Садовський та його театр» [10], І.Волошина «Саксаганский – народный артист СССР» [11], М.Смоленчука «Ой літав орел» [12], С.Дуриліна «М.Заньковецька. Життя і творчість» [13] та інші. Автори цих досліджень головну увагу приділяють висвітленню фактів біографії та мистецтвознавчому аналізу творчої діяльності українських акторів та режисерів. Слід звернути увагу на те, що ці праці, по-перше, містять чимало ідеологічних кліше, висвітлюють історію національного сценічного мистецтва з позицій пролетарського інтернаціоналізму, поділу культури на пролетарську, прогресивну і буржуазну, реакційну, а по-друге, їх автори наводять величезну кількість важливих, цікавих фактів.

У 70–80-х рр. знову виходить ціла низка біографічних праць, автори яких вивчають історію національного театру в мистецтвознавчому аспекті: Р.Коломієць «Театр Саксаганського і І.Карпенка-Карого» [14], М.Смоленчук «М.Кропивницький і його рідний край» [15], Л.Білецька «Мистецтво життєвої правди» [16] та інші. Звертає на себе увагу книга Р.Коломієця «Театр Саксаганського і І.Карпенка-Карого», у якій досліджуються етапи діяльності театрального товариства братів Тобілевичів, особливості його естетики, репертуарна спрямованість, причини та обставини виникнення нових труп. Автор підкреслює єдність творчих принципів П.Саксаганського і І.Карпенка-Карого, робить спробу з'ясування причин суперечок між провідними театральними діячами.

З проблем розвитку українського аматорського театрального мистецтва другої половини ХІХ – початку ХХ ст. маємо обмежену кількість літератури. У літературі дожовтневого періоду праці, присвячені цій темі, взагалі відсутні. У радянський період науковці тривалий час не приділяли особливої уваги проблемам розвитку аматорських сценічних колективів, досліджували головним чином історію професійних театральних труп. Як зазначалося вище, у 50–80-х роках з'являється низка біографічних праць, присвячених життєвому і творчому шляху багатьох провідних професійних театральних діячів. Слід мати на увазі, що усі видатні професійні виконавці та режисери досліджуваного періоду починали творчу діяльність в самодіяльних гуртках, тому в цих біографічних дослідженнях містяться відомості про любительський період їх творчості. Таким чином, згадувані вище біографічні праці містять деяку інформацію, факти про історію аматорських театральних колективів [10–16].

Першим спеціальним дослідженням узагальнюючого характеру з історії самодіяльного сценічного руху дожовтневого періоду є праця О.Казимирова «Український аматорський театр (дожовтневий період)» [17], яка була опублікована в 1965 р. Автор торкається багатьох аспектів історії самодіяльного руху досліджуваного періоду, наводить періодизацію його історії. Розвиток аматорського театру науковець аналізує у тісному зв'язку з економічними, соціально-політичними процесами. В роботі міститься величезний фактичний матеріал, проте чимало проблем розвитку цього театрального напрямку залишилися поза увагою автора.

Важливим аспектом історії національного драматичного театру Наддніпрянської України в досліджуваний період є проблема розвитку театральних зв'язків з Галичиною. Ця проблема в радянській історіографії спеціально не досліджувалась, а деякі факти та імена театральних діячів, що брали участь у культурному єднанні, замовчувались або фальсифікувались.

У 50–60-і рр. з'являються праці, в яких історія й тенденції розвитку наддніпрянського й галицького театрів висвітлювалися окремо. У цих роботах спеціально не розглядались зв'язки між наддніпрянським і галицьким театрами, але містились деякі факти, які характеризували творчі контакти в театральній сфері. Це зокрема праці: С.Чарнецького «Нарис історії українського театру в Галичині» [18], Б.Романицького «Український театр у минулому і тепер» [19], колективна праця «Український драматичний театр. Нариси історії: В 2-х т. Т. 1.» [2] та інші.

Історіографія 90-их рр. вже більш об'єктивно й всебічно досліджує історію українського професіонального театру. Привертають увагу такі роботи: О.Цибаньової «Лаври і терни: Життєвий і творчий шлях Михайла Старицького» [20], І.Черничка «Трансформація сфери культури» [21], О.Красильникової «Історія українського театру ХХ ст.» [22], В.Агеєвої «Поетеса зламу століть» [23] та інші. Цікавим є дослідження О.Цибаньової, в якому авторка простежує життєвий і творчий шлях М.Старицького, намагається розкрити велич і трагізм цієї неординарної особистості, робить спробу з'ясувати причини розпаду першої української професіональної трупи, антрепренером якої був М.Старицький [20]. Дослідниця звинувачує М.Кропивницького, М.Заньковецьку, М.Садовського в тому, що найважливішими для них були комерційні інтереси, через що вони й вийшли з трупи. З цією суб'єктивною думкою можна й не погодитись, але важливим є той факт, що авторка звернула увагу на цю проблему.

Новим словом в історичних дослідженнях, присвячених українському театральному мистецтву, стала згадувана вище монографія І.Черничка, в якій автор розглядає деякі проблеми історії національного театру в філософському аспекті [21]. Як і багато його попередників, І.Черничко аналізує соціально-політичні й економічні умови розвитку національного театру, характеризує українську драматургію кінця ХІХ – початку ХХ ст., виділяє дві течії, визначає внесок М.Кропивницького, М.Старицького, І.Карпенка-Карого в розвиток драматургії. Принципово новим і важливим у цьому дослідженні є аналіз тогочасної театральної інфраструктури, її динаміки, причин і наслідків її змін, що дозволило автору зробити оригінальні висновки.

На окрему увагу заслуговує праця О.Красильникової «Історія українського театру ХХ ст.», в першому розділі якої авторка аналізує особливості модерністичного періоду розвитку українського театру [22]. У монографії переосмислюється творчість відомих діячів національного театру, імена яких, насамперед через їхні політичні переконання, тривалий час замовчувалися. Автор приходять до цікавих висновків про те, що швидше засвоювались ідеї нової європейської естетики саме українською драматургією, ніж безпосередньо сценічними діячами. Саме ця тенденція, на думку О.Красильникової, зумовила особливість модерністичного етапу розвитку національного театру на початку ХХ ст.

До надзвичайно важливих висновків щодо причин розколу театрального руху в досліджуваний період приходять філолог В.Агеєва у праці «Поетеса зламу століть», вивчаючи літературну творчість Лесі Українки [23]. Авторка, аналізуючи зв'язки поетеси з національним театром, з корифеями української сцени, з'ясовує, що на початку ХХ ст. відбувалась боротьба двох поколінь, генерацій – між представниками модерної естетики і реалістичного напрямку, не лише в літературі, але й в театрі.

Існує низка праць, які побічно висвітлюють історію самодіяльного театру. Ці розвідки присвячені дослідженню діяльності українських громад, «Просвіт», окремим персоналіям, активним учасникам національного просвітницького руху. Слід мати на увазі, що важливим напрямком культурницької діяльності названих товариств було створення самодіяльних театральних гурків для постановки українських вистав з метою збереження та поширення української мови та культури. Таким чином, ці праці містять деяку важливу інформацію про самодіяльний театр. Інформаційну цінність представляють наступні роботи: О.Болдирєва «Одеська громада» [24], Н.Побірченка «О.Русов – український громадський діяч, вчений, педагог» [25], О.Ярещенка «Одеська Просвіта» [26], М.Чабана «Діячі Січеславської Просвіти (1905-1921). Бібліографічний довідник» [27]. Більшість досліджень написана в 90-і рр. ХХ – на початку ХХІ ст.

Зарубіжна історіографія представлена українськими емігрантами. Для неї характерне більш уважне ставлення до проблем національного відродження, підкреслення громадської ролі театру, висвітлення русифікаторської, колоніальної політики царського уряду щодо української культури. До досліджень цієї групи належать такі праці: М.Семчишина «Тисяча років української культури» [28], Д.Антоновича «Тисяча років українського театру» [29], С.Чорного «Український театр і драматургія» [30]. Літературознавець М.Семчишин визначає етапи розвитку української культури, їх особливості, але історію національного театру характеризує досить поверхово. Автор підкреслює, що театр був єдиною трибуною, з якої звучала українська мова, а серед чинників, що заважали його розвитку, виділяє внутрішні перешкоди, тенденцію до розколу у театральному середовищі, що певним чином дискредитувало національний театр в очах громадськості [28]. Д.Антонович наводить фактичний матеріал про виникнення першої професіональної трупи, відзначаючи заслуги М.Кропивницького, М.Старицького, І.Тобілевича, звертає увагу на негативні чинники розвитку національного театру – царські переслідування і тенденцію до суперечок між провідними сценічними діячами [29]. С.Чорний зосереджує увагу на аналізі рішень Першого Всеросійського з'їзду театральних діячів у Москві 1898 р., висвітлює події об'єднання корифеїв українського театру в 1900 р. [30].

Таким чином, проведений аналіз корпусу наукової літератури з проблем розвитку українського драматичного театру другої половини ХІХ – початку ХХ ст. свідчить про те, що значне коло проблем з історії сценічного мистецтва залишилося поза увагою дослідників. Історія професіонального національного театру розглядалася авторами в піднесеному тоні, розкривався лише позитивний, парадний бік його розвитку,

наголос робився на творчих досягненнях театральних діячів, особистості яких ідеалізувались, протягом тривалого часу в історіографії переважала критико-біографічна традиція. Серед чинників, які заважали розвитку сцени, дослідники розглядали, головним чином, тільки русифікаторську, колоніальну політику царської Росії та цензурні утиски. Історики театру не вивчали причини розпаду першої української професійної трупи й подальшого розколу театального руху, наслідків цих процесів, комплексно не досліджували низку негативних чинників розвитку театру, їх вплив на національно-культурне відродження. У працях відсутня повна та чітка картина динаміки соціальної бази аматорського сценічного руху. Театральні історики не аналізували зв'язки між самодіяльними сценічними гуртками й українськими культурно-просвітницькими організаціями – громадами, Просвітами тощо. У науковій літературі не розглядалися окремо питання про форми, характер і значення творчих зв'язків між самодіяльними гуртками і професійними виконавцями. Не були об'єктом спеціального вивчення, а лише побіжно висвітлювалися в українській історіографії, театральні зв'язки Наддніпрянської України з Галичиною, проблеми місця та ролі драматичного театру в національно-культурному русі.

Джерела та література

1. Андріанова Н. Шляхи розвитку українського театру / Н.Андріанова. – К.: Знання, 1960. – 40 с.
2. Український драматичний театр. Нариси історії: В 2 т. – К.: Наукова думка, 1967. – Т.1. – 519 с.
3. Кендзерский В. Малорусский театр М.П.Старицкого в Воронеже / В.Кендзерский. – СПб., 1885. – 41 с.
4. Корифеи украинской сцены. – К.: Тип. Барского, 1901. – 192 с.
5. Вороний М. Театр і драма: Збірка статей / М.Вороний. – К.: Мистецтво, 1989. – 405 с.
6. Николаев Н.И. Драматический театр в Киеве. Исторический очерк (1803-1893 гг.) / Н.И.Николаев. – К.: Изд. Я.Б-го и Н.И-ва, 1898. – 212 с.
7. Суворин О. Хохлы и хохлушки / О.Суворин. – СПб., 1907. – 118 с.
8. Кисіль О. Український театр / О.Кисіль. – К.: Мистецтво, 1968. – 259 с.
9. Мамонтов Я. На театральних роздоріжжях / Я. Мамонтов. – Харків: Книгоспілка, 1925. – 64 с.
10. Василько В. М. Садовський та його театр / В. Василько. – К.: Держ. вид. обр. мист. і муз. літ. УРСР, 1962. – 196 с.
11. Волошин И. П. К. Сакаганский – народный артист СССР / И.П.Волошин. – К.: Держ. вид. образ. мист. і муз. літ. УРСР, 1960. – 47 с.
12. Смоленчук М.К. Ой літав орел / М. К. Смоленчук. – Одеса: Маяк, 1969. – 283 с.
13. Дурилін С. Марія Заньковецька. Життя і творчість. – К.: Мистецтво, 1955. – 520 с.
14. Коломієць Р. Театр Сакаганського і Карпенка-Карого / Р. Коломієць. – К.: Мистецтво, 1984. – 100 с.
15. Смоленчук М. М. Кропивницький і його рідний край / М. Смоленчук. – К.: Мистецтво, 1971. – 76 с.
16. Білецька Л. Мистецтво життєвої правди / Л. Білецька. – К.: Знання, 1982. – 48 с.
17. Казимиров О.А. Український аматорський театр (дожовтневий період) / О.А. Казимиров. – К.: Мистецтво, 1965. – 130 с.
18. Чарнецький С. Нарис історії українського театру в Галичині / С. Чарнецький. – Львів: Фонди «Учітеся брати мої», 1934. – 255 с.
19. Романицький Б.В. Український театр у минулому і тепер / Б. В. Романицький. – К.: Держполітвидав УРСР, 1950. – 63 с.
20. Цибаньова О. Лаври і терни. Життєвий і творчий шлях Михайла Старицького / О. Цибаньова. – К.: Укр. держ. центр культ. ініціатив, 1996. – 186 с.
21. Черничко І. Трансформація сфери культури / І. Черничко. – К.: НАН Укр., Рада по вивч. прод. сил України, 1998. – 147 с.
22. Красильникова О. Історія українського театру ХХ ст. / О. Красильникова. – К.: Либідь, 1999. – 208 с.
23. Агєєва В. Поетеса зламу століть / В. Агєєва. – К.: Либідь, 1999. – 262 с.
24. Болдирев О. Одеська громада / О. Болдирев. – Одеса: Маяк, 1994. – 144 с.
25. Побірченко Н.С. О.О.Русов – український громадський діяч, вчений, педагог. Короткий життєпис / Н. С. Побірченко. – К.: Педагогічна думка. – 1998. – 72 с.
26. Ярещенко О. Одеська Просвіта / О. Ярещенко. – Одеса: Маяк, 1998. – 110 с.
27. Чабан М. Діячі Січеславської Просвіти (1905-1921). Бібліографічний довідник / М. Чабан. – Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2002. – 536 с.
28. Семчишин М. Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу / М. Семчишин. – Нью-Йорк, Париж, Сідней, Торонто, 1985. – 407 с.
29. Антонович Д. Триста років українського театру (1619-1919) / Д. Антонович. – Прага, 1925. – 273 с.
30. Чорний С. Український театр і драматургія / С. Чорний. – Мюнхен, Нью-Йорк, 1980. – 470 с.

Шкода Н. А. Украинский драматический театр Надднепрянщины как фактор национально-культурного возрождения во второй половине XIX – в начале XX в.: историографический обзор проблемы.

В статье анализируются работы исследователей, посвященные изучению истории украинского драматического театра Надднепрянской Украины во второй половине XIX – в начале XX ст. в контексте истории национально-культурного возрождения. Обращается внимание на то, что на протяжении длительного времени в историографии преобладала критико-биографическая традиция, большинство ученых изучали историю театра в искусствоведческом аспекте. Проведенный анализ свидетельствует о неполном раскрытии этой проблемы в научной литературе. Ключевые слова: театр, историография, национально-культурное возрождение, профессиональная труппа, аматорский кружок.

Shkoda N. A. Ukrainian drama theatre in Naddniprovschyna as a factor of national cultural renaissance in the second half of the XIX th – the beginning of the XX th century: historiographical overview of the problem.

The article under consideration analyzes researchers points of views on the problem of studying Ukrainian drama theatre history in Naddniprovska Ukraine in the second half of the XIX th – the beginning of the XX th century concerning the history of national cultural renaissance. It is noted that critical-biographical tradition

dominated in historiography for a long time and the majority of scientists studied the history of theatre in the art aspect. The analysis showed incompeteness of the topic in science literature.

Keywords: *theatre, historiography, national cultural renaissance, professional troupe, amateur theatre group.*

УДК 001.81+“71”:061.24:63(477)(091)

Т. Р. Грищенко

СТАНОВЛЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВЧЕНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД

Представлено результати історіографічного аналізу становлення та діяльності Сільськогосподарського вченого (наукового) комітету України. Розроблено основні історіографічні етапи. Розглянуто період 1918-1990 рр. Виявлено, що в сукупності зазначені в науковому дослідженні групи джерел формують великий і різноманітний обсяг документального підґрунтя вивчення проблеми. Їх комплексне використання дає можливість показати значення концептуальних засад духовної спадщини вчених у контексті розвитку аграрної науки та сільськогосподарської дослідної справи.

Ключові слова: *Сільськогосподарський вчений (науковий) комітет України, сільськогосподарська дослідна справа, аграрна наука, історія, історіографія, періодика.*

Сільськогосподарська дослідна справа як організація цього рідч відзначає 130-річчя свого формалізованого існування [1, с. 26]. Знаковим явищем в історії вітчизняного галузевого дослідництва протягом 1918–1927 рр. була одна з його науково-організаційних структур – Сільськогосподарський вчений (науковий) комітет України (СГВКУ, з 1923 р. – СГНКУ), заснований 30 листопада 1918 р. у Києві [2].

Слід зазначити, що науково-організаційні засади становлення та діяльності СГВКУ залишаються недостатньо вивченими. У процесі дослідження проаналізовано широке коло наукових праць з цього питання. Як наслідок, історіографію було умовно поділено на три етапи: 1918–1930 рр., 1930–1990 рр., 1990 – до сьогодні, які принципово відрізняються підходами, ідеологічним наповненням, положеннями і висновками відповідно до політичної кон'юнктури певного історичного періоду.

Розглядаючи предмет нашого дослідження на першому етапі (1918–1930), основну увагу було приділено витокам його вивчення. Уперше діяльність СГВКУ почала висвітлюватися на сторінках періодичних сільськогосподарських видань у 20-х рр. минулого століття: «Труди Сільсько-Господарського Вченого Комітету України», «Сельско-хозяйственное Опытное Дело», «Вісник Сільсько-Господарської Науки», «Молодий дослідник» та ін.

Першу згадку про СГВКУ знайдено у № 2 за 1918 р. «Вісника Народного Міністерства земельних справ» у науковій публікації професора О. Янати «Програма найближчої діяльності Ботанічної секції Відділу Міністерства земельних справ» [3]. У томі 1 «Трудів Сільсько-Господарського Вченого Комітету України», датованому 1920 р., з'явилося «Коротке справоздання про діяльність Сільсько-Господарського Вченого Комітету України за 1919 р.»», складене професором О. Янатою [4]. Подана інформація також була видана окремою брошурою за подібною назвою [5]. У першому випуску за 1921 р. «Вісника природознавства» наведено стисло інформацію О. Янати про СГНКУ [6].

Наступного року було опубліковано низку наукових статей, що висвітлюють діяльність СГВКУ. Зокрема, у виданні «Сельско-хозяйственное Опытное Дело» вміщено інформацію про проведені Комітетом дослідні роботи з сільськогосподарського районування України. За для їхнього втілення було укладено угоду між СГНКУ і Всеукраїнським бюро з дослідної справи при Наркомземі УСРР щодо розмежування сфер діяльності з дослідницької і дослідної роботи [7]. Другий випуск першого тому «Вісника Сільсько-Господарської Науки» за 1922 р. містить відомості О. Янати про діяльність Комітету [8] і його бюро [9], про організацію школи вчених-садівників від Бюро садових рослин Ботанічної секції СГНКУ [10]. Про участь СГНКУ у II Всеукраїнському агрономічному з'їзді висвітлено у третьому випуску першого тому «Вісника Сільсько-Господарської Науки» (1922) [11]. У частині 3–4 журналу «Сільський Господар» за 1922 р. також йдеться про СГНКУ [12].

За результатами проведеного історико-наукового аналізу розквітом у діяльності СГВКУ можна вважати 1923 рік. У цей час всі секції та бюро Комітету виконували значну кількість наукових робіт, що стосувалися різних галузей сільського господарства. Про це свідчить низка публікацій у часописі «Вісник Сільсько-Господарської Науки» – офіційному періодичному друкованому органі СГВКУ, присвячених підготовці Комітету до участі у Всеросійській сільськогосподарській виставці, що відбулася у Москві в серпні 1923 р. [13–17]. Про роботу самого заходу зазначається в інших матеріалах [18–20]. Підсумки участі Комітету в цій виставці наведено у четвертому номері журналу «Сельско-хозяйственное Опытное Дело» (1923) [21] та в розгорнутій статті «Діяльність Виставочного комітету при Сільсько-Господарському Науковому Комітеті України (16/XII 1922 – 3/XI 1923 р.)» у частині 3–4 «Вісника Сільсько-Господарської Науки» за 1924 р. [22]. Крім того, в 1923 р. на сторінках «Вісника Сільсько-Господарської Науки» як офіційне повідомлення було надруковано анкету для обстеження сільськогосподарських наукових установ і наукової сільськогосподарської діяльності в Україні, яку розробив Виставочний комітет при підготовці СГНКУ до участі у вищезгаданому заході [23].